

Tarihi Çevrede Yeni Yapı/Ek ve Bağlam İlişkisi

Sevim ATEŞ CAN^{1*}, Özge UYGURALP²

¹Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Mühendislik-Mimarlık Fakültesi, Burdur

²Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Burdur

Geliş Tarihi (Received): 01.12.2021, Kabul Tarihi (Accepted): 08.02.2022

✉ Sorumlu Yazar (Corresponding author*): uyguralp@gmail.com

☎ +90 248 2132783 📠 +90 248 2132704

ÖZ

Tarihi çevre, yüzyıllardır içinde barındırdığı çeşitli uygarlıkların sosyal, kültürel, ekonomik, sosyolojik özellikleri, gelenekleri, estetik anlayışları, yapım teknikleri ile ilgili çeşitli bilgileri beraberinde getirerek geçmişten günümüze uzanan bir köprü görevi görmektedir. Toplumun değişen ihtiyaçları, nüfus artışı, fiziksel olarak tarihi yapıların zarar görmesi/işlevsiz kalması gibi çeşitli nedenlerle tarihi çevrede bulunan yapıların değişime uğraması kaçınılmaz hale gelmektedir. Tarihi çevrede değişimin nitelikli bir şekilde gerçekleşmesi, tasarımcının tarihi çevrenin bağlamını dikkate alması ve tarihi çevreyi koruma bilinci ile uygun tasarım yaklaşımını seçmesine bağlıdır. Tarihi çevrede yeni yapı/ek tasarlayan tasarımcılara ve araştırmacılara katkı sağlamak amacıyla çalışma kapsamında bağlam, tarihi çevre, tarihi çevrede yeni yapı/ek ve tarihi çevrede yeni yapı tasarım yaklaşımları hakkında bilgi verilmiştir. Bu bilgiler ışığında çeşitli ülkelerden tarihi çevredeki yeni yapı/ek örnekleri seçilerek incelenmiştir. Ardından bu örneklerle ilgili çeşitli araştırmacıların görüşlerine yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Bağlam, tarihi çevre, yeni yapı/ek, yeni yapı/ek tasarım yaklaşımları

Relation of New Building/Addition in Historical Environment and Context

ABSTRACT

The historical environment serves as a bridge from the past to the present by bringing together various information about the social, cultural, economic, sociological characteristics, traditions, aesthetic understandings and construction techniques of various civilizations that it has hosted for centuries. Change in the historical environment is inevitable due to various reasons such as the changing needs of the society, population growth and physical damage/dysfunction of historical buildings. A qualified change in the historical environment depends on the designer taking into account the context of the historical environment and choosing the appropriate design approach with the awareness of protecting the historical environment. In order to contribute to researchers and to designers who design new buildings/additions in the historical environment, in the scope of this study, information is given about the context, the historical environment, the new building /addition in the historical environment and the design approaches. In the light of this information, examples of new buildings/additions in the historical environment from various countries have been selected and examined. Then the opinions of various researchers about these samples have been given.

Keywords: Context, historical environment, new building/additon, new building/addition design approaches

GİRİŞ

İnsanoğlunun var oluşundan itibaren yaşadığı olaylar sonucunda sosyal, kültürel, ekonomik ve toplumsal özelliklerin yansımaları ile oluşan yapılar, tarihi çevreyi oluşturan ana unsurlardır. Tarihi çevre, geçmiş uygarlıklardan günümüze kadar ulaşabilmiş yerleşimler ve kalıntılardır. Tarihi çevre denildiğinde genellikle ilk akla gelen kentsel sit olsa da kırsal, tarihi ve arkeolojik sitler de bu kapsam içindedir. Zeren (2010), tarihi çevrenin bir bütün oluşturduğunu ve o bütünün parçalarının da o dokuyu oluşturan binalar, binaların özellik taşıyan görünüşleri, çeşitli üslup ve biçimlerdeki zengin düzenlemeleri ve binaların konumlandığı zaman içinde eklenerek kendiliğinden oluşmuş sürprizli organik ve kıvrımlı sokaklar olduğunu vurgulamaktadır. Tarihi çevre içerisinde önemli bir yere sahip olan binaların mimarlık üslubu, mekân tasarımları ve yapım teknikleri o çevrenin yerel mimari kimliğini tanımlamaya yardımcı olan tarihi verilerdir.

Kimi zaman tarihi olaylara tanıklık etmiş, kimi zaman sadece basit günlük olayların cereyan etmiş olduğu yapılar, günümüze kadar ulaştıklarında, içerdikleri tüm değerleri (tarihi, psikolojik, sosyolojik, ekonomik vb.) gelecek kuşaklara aktarır. Günümüze ulaşmış bu yapılar, yapıldıkları dönemlerin mimari üslupları, yapım teknikleri, toplumsal davranış kalıpları, toplumsal statü ve yaşam biçimleriyle ilgili fikir sahibi olmamızı sağlarlar (Kanat Durallı, 2007).

Toplumların zaman içerisinde yaşadığı göçler, nüfus artışları, sosyal, ekonomik ve teknolojik gelişmeler, toplumların ihtiyaçlarının, alışkanlıklarının ve yaşam biçimlerinin de değişmesine neden olmaktadır. Toplumun değişen bu ihtiyaçları, alışkanlıkları ve yaşam biçimleri sürekli devinim halinde olan fiziksel çevreyi etkilemektedir. Günün ihtiyaçlarına cevap verebilmesi, yaşayan bir çevre olmaya devam edebilmesi için tarihi çevrelerde de birtakım düzenlemelerin yapılması gerekmektedir. Bu düzenlemeler tarihi çevrede yeni yapı tasarımı ya da eski yapılara ek yeni yapıların yapılmasını kapsamaktadır. Cambaz (2009), yapılan bu uygulamaların içinde buldukları bağlam ile ilişki kurmaları, kentin yüzyıllar içerisinde oluşmuş özgün dokusunu ve kimliğini zedelememeleri gerektiğini vurgulamıştır.

Mimaride bağlam, yapıların oluşturduğu yapısal çevre olarak düşünülmemelidir. Mimaride bağlamın farklı boyutları vardır (Capon, 1999). Bu boyutlar fiziksel ve kültürel bağlamı kapsamaktadır. Güleç (2011)'e göre fiziksel bağlam, tasarımın yapıldığı yerin karakteristikleri; kültürel bağlam ise tasarımın kimin için yapıldığının karakteristikleri olarak ifade edilmiştir. Bu nedenle

bir yapı, içinde bulunduğu bağlam dikkate alınarak bağlam ölçütlerine göre tasarlanır. Bu ölçütler topoğrafik özellikler, çevresel veriler, iklim, yönlendirme, malzeme ve sosyokültürel hayattır. Bu ölçütlerin tasarım denklemine soyut ve somut olarak dahil edilmesi ortaya özgün, fonksiyonel, ekonomik, çevresiyle uyumlu tasarımlar çıkarır (Anderson, 2014).

Tarihi çevrede yeni yapı/ek tasarlayan bir mimarı yaratıcılığını en üst düzeyde kullanacağı, kapsamlı bir çalışma gerektiren tasarım süreci beklemektedir. Bu çalışma ile yapı/ek tasarımı doğasının kent ve toplumla ilişkisini inceleyip, o tarihi çevrede barınmış olan kültürlerin oluşturduğu yapı geleneğini de göz önünde bulundurarak, bağlamın mimarlık dilini yorumlayacaktır. Yeni yapı tasarlayan mimarın görevi, projelendirme esnasında fiziki, kültürel etkenleri bir bütün olarak ele alıp yorumlamak ve oluşum sürecinde yeni yapıyı o tarihi çevredeki bütünün bir parçası haline getirebilmektir. Böylece tarihi çevre yeni yapıyı benimseyecek, yeni yapı da tarihi çevrenin yaşam döngüsüne dahil olmuş olacaktır (Akbiyık, 2013).

Kısacası değişen koşullar, ihtiyaçlar ve farklı alanlardaki gelişmeler nedeniyle tarihi çevrelerde de yeni yapılaşma/ekler kaçınılmazdır. Kılıç (2015), tarihi dokuda tasarım yapmanın tek boyutlu bir olgu olmadığını, kesin bir reçetesi de olmadığını belirtmiştir. Çünkü içinde tarihi yapıların bulunduğu bir kent dokusunun değişim ve dönüşümünde her tasarımın girdisi farklı olacaktır. Burada önemli olan, tasarımcının o tarihi çevrenin bağlamsal özelliklerini özümseyerek ve birtakım ölçütleri de dikkate alarak yeni yapıyı tasarlamasıdır.

Tarihi Çevrede Yeni Yapı/Ek Tasarım Yaklaşımları

Belli dönemlerde farklı kültürler tarafından oluşturulmuş mimari anlayışın izlerini taşıyan tarihi çevrelerde, yeni tasarımların form/biçim, malzeme, yapım tekniği ve üslup olarak nasıl olması gerektiği günümüzde yoğun olarak tartışılan bir konudur. Tarihi doku içerisinde yapılacak yeni yapı ve çağdaş ekler kendi döneminin birebir kopyası şeklinde mi olmalı, var olan dokunun özelliklerini referans alan uyumlu ya da benzer yapılar mı olmalı yoksa günümüz mimari izlerini taşıyan çağdaş örnekler mi olmalı sorunsalı tasarımcılar için karar verilmesi gereken kritik noktalardandır (Kılıç, 2015). Bu çalışmada, yukarıdaki sorunsalların ele alındığı yaklaşımlar aşağıdaki gibi incelenmiştir:

1. Uyum/Benzer Yaklaşım
 - 1.1. Taklit/Tekrar
 - 1.2. Yorum
2. Zıt/Karşıt Yaklaşım

Uyum/Benzer Yaklaşımı

Uyum (armoni)/benzer yaklaşımı, "*Var olan dokunun verilerinden kaynaklı olarak, geçmişin göstergesi olan mimari elemanların, biçimlerin, ölçülerin/oranların yorumlanıp kullanıldığı, bir yerde de geçmişçi çağrıştıran tasarım ilkelerinin uygulandığı yaklaşım türüdür*" (Velioğlu, 1992). Uyum/benzer yaklaşımı 2 alt başlıkta incelenebilir:

Taklit/Tekrar

Bu yaklaşım, zarar görmüş tarihi bir yapının cephe, kütle, boyut gibi çeşitli özelliklerinde hiçbir değişiklik yapılmadan bu özelliklerin tasarlanan yeni yapıya/ekte aktarılmasını (diğer bir deyişle kopyalanmasını) kapsamaktadır. Velioğlu'na (1992) göre taklit/tekrar yaklaşımı, tarihi kent dokusunda etkili ve yoğun bulunan mimari öğelerin, elemanların, ölçülerin, düzenlerin ödünç alınarak birebir aynen kullanılmasına dayanmaktadır.

Toplumun hafızasında yıllardır yer edinmiş olan tarihi bir çevrede yeni yapı/ek inşa edilirken tarihi çevrenin tüm özelliklerinin kopyalanarak yeni yapıda uygulanması bu çevrenin tarihi ve kültürel açıdan devamlılığını sağlamaktadır. Bu nedenle bazı uzmanlar tarafından kabul gören taklit/tekrar yaklaşımı bazı uzmanlar tarafından da eleştirilmektedir.

Bu yaklaşımı benimseyen uzmanlardan Branca (1979), aynı dönem mimarının yer aldığı tarihi çevrelerde tarihsel biçimlerin, düzenlerin, elemanların, değiştirilmeden, olduğu gibi kullanılabilceğini savunmuştur. Ayrıca restorasyon için de tarihsel biçimlerin taklit edilebileceğini, hatta edilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Tarihi şehir dokularındaki yapıların yenilenirken taklit edilmesini olumlu bulan diğer kişilerden Leon Krier de günümüzde inşa edilecek yapıların 18.-19. yy yapıları tarzında tasarlanmasını savunur. Hatta günümüz sanayi, yöntem, teknik, ürün ve malzemelerinin tarihi yapıların yenilenmesinde kullanılmaması gerektiğini düşünür (Dostoğlu, 1984).

Bu yaklaşımı eleştiren uzmanların görüşleri ise aşağıdaki şekildedir:

Rasmussen (2010), 19. yy'da tasarımcıların eski yapıları taklit ederek en iyi sonuca ulaşabileceklerini düşünmelerinin yanlış olduğunu belirtmiştir. Çünkü Venedik Sarayı'nın dikkat çeken cephesinin modern bir kentte, modern bir yapının cephesi olarak kopyalanması halinde yeni ortamdaki cephenin özgünlüğünü ve anlamını kaybedeceğini belirtmiştir.

Bektaş (1992), tarihi bir yapının yanına çağdaş olan bir yapının yakışacağını ifade etmiştir. Hatta geçmişteki yaşam biçimine, koşullara ve yapım yöntemlerine göre oluşturulmuş bir yapının aynısını günümüzde yapmayı "*Geçmişçi kavrayamamak ve yüzyıllık geri kalmışlığın göstergesi*" olarak yorumlamıştır.

Eldem (1992), tarihi, gerçek ve otantik yapıyı korumanın en iyi yolunun yeni yapının çağdaş yöntemlerle yapılması olduğunu belirtmiştir.

Yorum

Yorumlama, yeni yapı/ek tasarlanırken bulunduğu tarihi çevrenin özelliklerine dikkat ederek, eskinin yeni bir yorum ile kendi dönemi ve tavrının açıkça belirtildiği, ait olduğu tarihi çevrenin de bir parçası olduğunun bilinci ile gerçekleştirilen bir yaklaşımdır. Bu ölçütlerle tasarlanan bir yapı, tarihi çevrenin sürekliliği içerisinde kendine özgün bir yer edinecek ve tarihi çevre ile bütünlük sağlayarak gelecek yüzyıllara yeni yapılmış bir uygulama olarak aktarılacaktır. Dolayısıyla bu yeni yapı, ne tarihi çevredeki oluşumun bir kopyası olacak, ne de onu ezip reddedecektir. Bu ara yaklaşım, tarihi çevrede yeni bir uygulamayı gerektirdiği için o çevreyi "Özel" yapan nitelikleri dikkatli bir şekilde incelemeyi ve belirlemeyi gerektirmektedir (Akın ve Batur, 2003).

Velioğlu (1992)'na göre yorumlama, tarihi kent dokusunda yaygın olan elemanların, biçimlerin, düzenlerin, ilkelerin, üslubun, malzeme yapısının, yapım tekniklerinin analiz edilmesi, değerlendirilmesi, yorumlanması, çağdaş malzeme ve teknoloji ile ilişkilendirilerek yeni tasarımlarda kullanılması yolu ile tarihi çevrelerde bağlamsal uygunluk ve bütünlük kurmayı amaçlayan bir yaklaşımdır.

Yorumlama kolaylıkla taklit etmeye dönüşebilecek bir yaklaşımdır. Bu nedenle tarihi dokuda yapılacak yeni yapının çağdaşlığı kullanılan malzemenin cinsi, rengi veya kullanım biçimiyle ortaya konmalıdır. Yapının çağdaşlığının tartışmaya açık olmaması için yapının bütünlüğünü bozmayacak şekilde farklar yaratılmalıdır (Kanat Duralı, 2007).

Uluslararası tüzük ve yasalarca kuramsal açıdan kabul görmüş bu yaklaşımın olumlu özellikleri eskinin yeni bir yorum ve çağın diliyle geleceğe aktarılması, özgün bir yorum içermesi (taklitten kaçınması), doksalsal bütünlük sağlamasıdır. Ayrıca bu yaklaşım mimara görsel bütünlük, uyum, tarihe saygı, kültürel süreklilik gibi çağdaş koruma ilkeleri çerçevesinde özgür hareket etme olanağını sağlar. Böylelikle her mimar birbirinden farklı bir yol izleyerek geçmişçi özgün bir şekilde yorumlayabilir (Büyükmihçi ve Kılıç, 2015).

Zıt/Karşıt Yaklaşım

Bu yaklaşım; tarihi çevrede renk, ölçü, biçim, oran, form, malzeme, doku gibi tasarım öğelerinin arasında bilinçli olarak oluşturulan zıtlıkları kapsamaktadır. Tarihi çevrede oluşturulan bu zıtlığın amacı, yeni yapıda kullanılan teknoloji, çağdaş malzeme, mimari anlayış ile hem tarihi dokuyu hem de yeni yapının kendi özgün yapısını daha belirgin hale getirmektir (Veliöğlu, 1992).

Karşıtlık/Zıtlık yaklaşımını benimseyen tasarımcılar kontrastın uyumu desteklediğini, çağdaş teknoloji malzeme ve mimari tasarım anlayışı ile inşa edilen yalın tasarımların tarihi yapılara fon oluşturarak tarihi dokuya vurgu yaptığını savunur. Bu yaklaşımın amacı, tarihi çevrede tasarlanan yeni yapıların cephesinin şeffaf ya da yansıtıcı malzeme ile kaplanarak yeni yapının tarihi dokuyu yansıtması ve yeni yapının tarihi dokudan farklılaştırılmasıdır (Tan, 2020).

Karşıtlık yöntemi benimsenerek inşa edilen çağdaş yapılar, bugün mimari açıdan geline en son noktayı gözler önüne sermektedir. Eski ve yeni bir arada barındıran bu yapılar sayesinde teknoloji, mimari anlayış ve malzeme açısından mimarinin gelişim sürecinin okunması çok kolaylaşır. Bu yapıların tasarımcıları tarihi çevrenin mimari kompozisyon, cephe ve kütle oranlarını reddediyor gibi görünse de onların amacı tarihi çevreyi yok saymak değil, farklı bir duruşa sahip olmaktadır (Kanat Duralı, 2007).

Tasarımcılar zıtlık yaratırken zıtlık yaratma yolları ve tasarımı bildikleri kadar neye zıt olunması gerektiğini de iyi bilmelidir. Tasarım öncesinde tarihi çevrede yapacakları araştırma ve analizler oluşturacakları zıtlık için çok önemlidir. Tarihi çevrede zıt yaklaşımla tasarlanmış olan bir yapıyı gören ziyaretçi, ilk bakışta tarihi çevreye duyulan saygıyı anlayabilmelidir (Brolin, 1980). Bu nedenle zıtlık rastgele değil, kullanılan malzeme ve renklerle karşıtlıklar yaratılarak, ritmik yüzeyler tercih edilerek kendi içerisinde bir bütünlük sağlanmalıdır. Dikkat edilmesi gereken nokta, tarihi çevreye zarar verecek çok aykırı sonuçlardan kaçınmaktır (Aydın, 1998). Semes (2007)'de Aydın (1998)'in görüşüne benzer bir şekilde, zıtlık yönteminin kullanılırken dikkat edilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Bu yöntem, farklı yapılaşma ya da aykırı yapıları barındıran tarihi bir çevrede uygulanabilir ancak tarihi dokusu tamamen korunmuş bir çevrede ise tarihi sürekliliğin bozulmasına yol açabilir.

MATERYAL VE YÖNTEM

Tarihi çevrede yeni yapı/ek tasarlayan tasarımcılara ve araştırmacılara katkı sağlamak amacıyla çalışma kapsamında bağlam, tarihi çevre, tarihi çevrede yeni yapı/ek ve tarihi çevrede yeni yapı tasarım yaklaşımları hakkında teorik ve metodolojik bilgiler verilmiştir. Ardından, nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri ve amaçlı örnekleme ve sorgulama aracılığı ile gözlemsel yöntemler üzerinden analiz ve sentezleme yapılmıştır. Ayrıca, amaçlı örnekleme yöntemi ile belirlenen örnekler ile ilgili kapsamlı bir literatür taraması yapılmıştır. Nitel bulguların sunulması ve değerlendirilmesi sürecinde, bu örnekler ile ilgili çeşitli araştırmacıların görüşlerine de yer verilerek örneklerin tasarım yaklaşımları incelenmiştir. Böylelikle, tasarımcıların izleyecekleri çağdaş yöntem ve yaklaşımlar konusunda, eleştirel bir bakış açısı ile olumlu ve olumsuz yöndeki eğilimler ve uygulamalar ortaya konulmaktadır.

BULGULAR VE TARTIŞMA

Taklit/Tekrar

Taklit/Tekrar yaklaşımına kent ölçeğinde verilebilecek olumlu örneklerden bir tanesi Varşova kent dokusudur. Varşova'da yaşanan savaş esnasında zarar gören tarihi binaların (Şekil 1) yerine, aynıları taklit edilerek yenileri inşa edilmiştir (Şekil 2). Tarihi merkezin aynısını yeniden inşa etmedeki hedef, tarihi-kültürel devamlılığın sağlanması, tarihi yapıları modern kent ile bütünleştirmek, eski ve yeni organik bir şehircilik sentezinde birleştirmektir (Kapubağlı, 2004).

Şekil 1. II. Dünya Savaşı esnasında zarar gören Varşova kent dokusu (URL-1, 2021)

Tarihi Çevrede Yeni Yapı/Ek ve Bağlam İlişkisi

Şekil 2. Yenilenen Varşova kent dokusu (URL-1, 2021)

Ülkemizde tarihi çevrede yeni yapı tasarlanırken dokusal bütünlüğü ve bağlama uygunluğu sağlayabilmek, uyumu yakalayabilmek adına tasarımcılar tarafından taklit/tekrar yöntemine sıklıkla başvurulur (Kılıç, 2015). Bu örneklerden bir tanesi Eskişehir Odunpazarı evleridir (Şekil 3 ve 4).

Şekil 3. Tarihi Odunpazarı Evi örneği (URL-2, 2021)

Şekil 4. Tarihi Odunpazarı geleneksel dokusunun ve evlerinin taklit edildiği yeni Odunpazarı Evleri (URL-3, 2021)

Tarihi çevrede inşa edilen yeni yapı/eklerde tarihi yapının taklit edilmesi eleştirilse de Varşova ve Eskişehir örneklerindeki gibi tarihi şehir dokusunun tarihi ve kültürel devamlılığını sağlama adına yapılan taklit uygulamaları kabul edilebilmektedir. Göktuğ (1978) da özdeş bir yapı grubunun bir bütünlük oluşturduğu tarihi bir dokuda, en doğru çözümün herhangi bir yeni uygulamanın tarihi çevreye girmemesi ve zincirin bozulan halkasının tamamının yeniden inşa edilmesi gerektiğini ifade etmiştir.

Büyükmihçi ve Kılıç (2015)'a göre ise, yeni yapı tasarımında tarihi çevreye uyum sağlamak ve dokusal bütünlüğü sağlayabilmek adına eskinin tamamen taklit edildiği yapılar ne kendi döneminin özgünlüğünü taşımakta ne de bugünün çağdaşlığını yansıtmaktadır. Geçmiş korumak adına yapılan taklit yapılar iki çağ arasında kalmakta, uygulama hataları nedeniyle de özgünlüğü ve otantikliğini kaybetmektedir (Şekil 5 ve Şekil 6).

Şekil 5. Maison Carree Roma Tapınağı (MÖ 19.-16. yy) (URL-4, 2021)

Tarihi Çevrede Yeni Yapı/Ek ve Bağlam İlişkisi

Şekil 6. Washington Anayasa Mahkemesi (1935)
(URL-5, 2021)

Paris'teki Madeleine kilisesi (1806-1842) taklit/tekrar yaklaşımı benimsenerek inşa edilmesi nedeniyle eleştirilerin odağında olan yapılardan bir tanesidir (Şekil 7). Cephesinde sütunların ve çatısında üçgen alınlığın kullanıldığı bu kilise, eski Yunan mimarisine ait Yunan tapınağı (Şekil 8) taklit edilerek tasarlanmış ve inşa edilmiştir. Bu cephenin altında ise kilisenin işlevi gereği kubbeli bir yapı mevcuttur (Şekil 9). Belge (2019), bu yapı hakkında "*İç mekân kaygısı olmadan sanki bir kabuk gibi tasarlanan görüntü unsurları, Antik Yunan'ı taklit etmektedir. İç mekân kilisenin kubbesi altındadır fakat dış görüntü bu kubbeden bağımsız başka bir çağa aittir*" yorumunu yapmıştır. Tan (2020) ise yapının, hem cephe formu ve fonksiyonunun uyumsuzluğu nedeniyle hem de dönem açısından karmaşıklık yarattığını belirtmiştir. Güler (2004) de kilisenin dış cephesini Yunan sanatını yaşatmak çabası içerisinde olan heykeltıraşın elinden çıkan bir heykele benzetmiştir. Kiliseyi de tapınak formunun içerisine zorla sokulan kubbeli bir yapı olarak tanımlamış, iç mekân ve dış cephe arasında uyumun göz ardı edildiğini belirtmiştir.

Şekil 7. Madeleine Kilisesi (1842) (URL-6, 2021)

Şekil 8. Parthenon Tapınağı (MÖ 432) (URL-7, 2021)

İstanbul Üsküdar Belediyesi Salacak Evlendirme Dairesi de taklit/tekrar yaklaşımına verilebilecek örnekler arasındadır (Şekil 10). Bu yapının bulunduğu çevrede tarihi camiler bulunmaktadır (Şekil 11). Yapı, tek katlı olması nedeniyle çevreye uyum sağlasa da biçimsel açıdan bazı olumsuzluklara neden olmaktadır. Tasarımcı, yapının üst örtüsünü oluşturan kubbe ile hem biçim hem de anlam açısından tarihi çevre ile bir bağlam kurmaya çalışmıştır. Ancak, bu durum yapının bir cami gibi hissedilmesine sebep olmaktadır. Eren (2009) de yapının silüette belirleyici bir kubbe ile kendini öne çıkarmasını tarihi çevreye yapılan bir haksızlık olarak nitelmiştir.

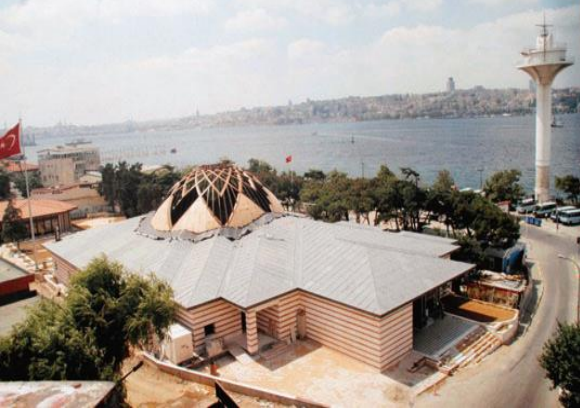

Şekil 9. Madeleine Kilisesi'nin kubbeli iç mekânı
(URL-8, 2021)

İstanbul Üsküdar Belediyesi Salacak Evlendirme Dairesi de taklit/tekrar yaklaşımına verilebilecek örnekler arasındadır (Şekil 10). Bu yapının bulunduğu çevrede tarihi camiler bulunmaktadır (Şekil 11). Yapı, tek katlı olması nedeniyle çevreye uyum sağlasa da biçimsel açıdan bazı olumsuzluklara neden olmaktadır. Tasarımcı, yapının üst örtüsünü oluşturan kubbe ile hem biçim hem de anlam açısından tarihi çevre ile bir bağlam

Tarihi Çevrede Yeni Yapı/Ek ve Bağlam İlişkisi

kurmaya çalışmıştır. Ancak, bu durum yapının bir cami gibi hissedilmesine sebep olmaktadır. Eren (2009) de yapının silüette belirleyici bir kubbe ile kendini öne çıkarmasını tarihi çevreye yapılan bir haksızlık olarak nitelmiştir.

Şekil 10. Üsküdar Evlendirme Dairesi (Eren, 2009)

Şekil 11. Üsküdar Evlendirme Dairesi ve çevresi (Eren, 2009)

Yorum

Tarihi çevrede yorumlama yöntemi ile inşa edilen yeni yapı/ek uygulamalarına verilebilecek örneklerden bir tanesi Londra Ulusal Galerisi'ni (Şekil 12) genişletmek adına ek olarak tasarlanan Sainsbury Kanat'tır (Şekil 13). 1838 yılında William Wilkins tarafından yapılan Londra Ulusal Galerisi'ne ek olarak yapılan Sainsbury Kanat'ta, tıpkı ana binada olduğu gibi kireçtaşı kullanılmıştır. Malzeme ve üslup olarak bir bağlamsallık kuran ek bina ölçek olarak da mevcut bina ile aynı yüksekliğe sahiptir. Eski binaya bakan yüzeyin cam olması, geniş açıklıklı ve yükseklikteki pencere ve kapı boşlukları ile

mevcut binadan farklılık gösterse bile ana binanın bir uzantısı gibi aynı formun izlerini üzerinde taşımaktadır (Şahin, 1997). Yapılan küçük dokunuşlar ile tarihi çevrede yeni bir ek olduğu anlaşılan yapı, o çevrenin tarihi kimliğine de saygılı bir şekilde uyum sağlamıştır (Kılıç, 2015).

Şekil 12. Londra Ulusal Galerisi, William Wilkins (1824) (URL-9, 2021)

Şekil 13. Sainsbury Kanat, Robert Venturi (1991) (URL-10, 2021)

Cumhuriyet döneminin önemli mimarlarından Sedat Hakkı Eldem'in 1962-1964 yılları arasında tasarlayıp inşa ettiği Zeyrek'teki Sosyal Sigortalar Binası bulunduğu tarihi çevrenin dokusuna uyum sağlayan yapılardan bir tanesidir (Şekil 14). Bu yapı İstanbul'un en meşhur tarihi yokuşlarından biri olan Zeyrek Yokuşu'nda yer almaktadır. Düzgün (2010) bu yapının, "Cumba ve çıkmalarıyla, geniş saçaklarıyla, cephe oranları ve birimler arası kütle hareketleriyle geleneksel Türk mimarisinin başarılı bir yorumu" olduğunu, aynı zamanda "Topografyaya uyumunun da oldukça

Tarihi Çevrede Yeni Yapı/Ek ve Bağlam İlişkisi

olumlu” olduğunu ifade etmiştir. Bahadır (2020) ise Zeyrek Sosyal Sigortalar Binası'nın “Çevreye ilişkin, kütleyle ilişkin ve cepheye ilişkin” ana unsurlarla benzerlik gösterdiğini ve bu benzerliklerin taklitten uzak durularak yapıldığını belirtmiş ve yapı ile ilgili şu değerlendirmeyi yapmıştır:

“Farklı büyüklükteki yapılar, eğimli arazi üzerinde çevre düzenini bozmayacak ve öncelik olarak da arkadaki mahallenin kimliğiyle uyum sağlayacak nitelikte konumlandırılmış (Şekil 15); bu durum “Topografyaya yerleşim, kütle hareketler ve cephe oranları” ile dışı vurulmuştur. Bununla birlikte, tarihi kent dokusunda baskın olan “elemanların, şekillerin, düzenlerin analiz edildiği, değerlendirildiği ve yeni yapının tasarımında da bu unsurların yorumlanarak kullanıldığı” açıkça görülmektedir.”

Şekil 14. Sosyal Sigortalar Kurumu, Zeyrek (URL-11, 2021)

Şekil 15. Sosyal Sigortalar Kurumu'nun tarihi çevreyle uyumu (URL-12, 2021)

1888'te inşa edilen tarihi Boston Halk Kütüphanesine Philip Johnson tarafından 1973'te yapılan ek yapı da

yorum yaklaşımına verilebilecek örneklerden bir tanesidir (Şekil 16). Güler (2004) bu ek yapıyı aşağıdaki şekilde açıklamıştır:

“Mevcut kütüphane binasının cephesinde bulunan üç kemerli, dar ve uzun giriş açıklıkları, Johnson'un yeni tasarımında ikinci kattaki açıklıklarda geniş, kısa birer daire parçası şeklinde ve aksiyel olarak içeri eğimli bir şekilde tasarlanmıştır. Yeni binanın yüzey kaplamasında ise mevcut binada kullanılan malzemeler tercih edilmekle beraber doku benzerliğiyle de birtakım baskın hizaların sürekliliği ile güçlendirilmiştir. Ancak yeni tasarımdaki boyutlandırma ve oranlar mevcut yapıdan tamamen farklılık gösterir. Bu da yapının farklı bir dönemde yapıldığını vurgulaması açısından önemli bir yaklaşım olarak değerlendirilebilir.”

Şekil 16. Boston Halk Kütüphanesi (1888) ve ek binası (1973) (URL- 13, 2021)

Zıt/Karşıt Yaklaşım

Bu yönetime verilebilecek örnek uygulamalar ise aşağıdaki şekildedir;

1800'lü yıllarda Fransız gemiciler ile tüccarların toplandığı İstanbul Karaköy'de inşa edilmiş olan tarihi Fransız Geçidi'nde (Şekil 17), bugün Rus tüccarlar ile Türk sanayicileri bir araya gelmektedir. Tarihi yapının özgün hali üç katlı iken, işlevsel açıdan yetersiz görülen yapıya 1994 yılında cam cephele üç büro katı eklenmiştir (Şekil 18). Tarihi yapıya yapılan ek katlar malzeme olarak ve mimari açıdan keskin bir şekilde orijinalinden farklılık göstermektedir. Yapıldığı dönemin öncülerinden olan Fransız Geçidi, restorasyon sonrasında eklenen ofis ekiyle zıt/karşıt yaklaşıma verilebilecek örneklerden bir tanesi olup, ülkemizde tarihi çevrede yeni yapı/ek tasarımlarına ışık tutar niteliktedir.

Tarihi Çevrede Yeni Yapı/Ek ve Bağlam İlişkisi

Şekil 17. Fransız Geçidi'nin eski hali (1978) (URL-14, 2021)

Şekil 18. Restorasyon sonrası Fransız Geçidi (1994) (URL-14, 2021)

Paris Pompidou Merkezi tarihi çevrede yer alan en çarpıcı yeni tasarımlardan bir tanesidir. Pompidou Merkezi mevcut alanın yarısına inşa edilirken, alanın diğer yarısı da kamusal alan olarak tasarlanmıştır (Şekil 19). Yapıldığı dönemde oldukça tepki çeken Pompidou Merkezi günümüzde tasarım algılanma sürecini tamamlamış ve aktif olarak kullanılan, yaşayan bir yapı haline gelmiştir (Turhan Kut, 2017). Yapının içerisinde büyük bir kütüphane, Avrupa'nın en büyük modern sanat müzesi ve IRCAM (avangart elektro-akustik müzik araştırma merkezi) yer almaktadır. Renkli boruları, dışarıdan hissedilen taşıyıcı kafes sistemi ile bina, çevredeki yapılar üzerinde bir üstünlük göstermemektedir (Kapubağlı, 2004) (Şekil 20). Kütle ve cepheye ilişkin

ana unsurlar incelendiğinde Pompidou Merkezi'nin tarihi çevreyle zıtlık oluşturduğunu söylemek mümkündür. Çağdaş malzeme ve mimari açılarından ise tarihi çevreyi daha belirgin hale getirmiş ve tarihi çevre ile uyumu da sağlamıştır (Bahadır, 2020).

Şekil 19. Pompidou Merkezi ve önündeki kamusal alan (URL-15, 2021)

Şekil 20. Pompidou Merkezi ve çevresi (URL-15, 2021)

Hans Hollein tarafından 1990 yılında tasarlanan Haas Haus yapısı, Viyana'da St. Stephan Katedrali'nin karşısında yer almaktadır (Şekil 21). Yapının katedrale bakan cephesinde yansıtıcı yüzey elemanları kullanılmıştır ve bu cam yüzeyde katedralin yansıması görülmektedir (Şekil 22). Yapının diğer cephesinde ise tarihi çevrede yer alan yapılara atıfta bulunmak için taş ve mermer kullanılmıştır (Zeren, 2010). Kanat Duralı (2007) Haas Haus'ta malzemenin duyarlı ve akıllı bir şekilde kullanıldığını, bütünlüğün sağlandığını ve çağdaşlığının net bir şekilde sergilendiğini belirtmiştir. Bahadır (2020) da tarihi bir çevrede yer alan Haas

Tarihi Çevrede Yeni Yapı/Ek ve Bağlam İlişkisi

Haus'un kütle ve cepheye ilişkin ana unsurların büyük bir kısmının farklılık gösterdiğini; şekil/form gibi "Kütle ilişkisi", doluluk-boşluk oranı, malzeme, doku, ritim ve mimari kompozisyon gibi de "Cepheye ilişkin" unsurlarla bilinçli olarak bir karşıtlık kurularak tasarlandığını ifade etmiştir.

Şekil 21. Haas Haus Binası ve karşısında St. Stephan Katedrali (URL-16, 2021)

Şekil 22. Haas Haus binasının yansıtıcı cephesi (URL-17, 2021)

Fransa Nimes'te tarihi Maison Carree'nin karşısında yer alan Carré d'Art yapısı modern bir yapının, bulunduğu tarihi çevrede zıtlık oluşturarak tarihi dokuya nasıl uyum sağlayabileceğini gösteren örnek tasarımlardan bir tanesidir (Şekil 23). İçerisinde pek çok işlevi barındıran Carré d'Art, oldukça büyük bir ölçekte tasarlanmış olsa da bölgesel ölçek, yapı gabarileri, parsel yerleşimindeki yapı derinliği ve yerleşme dokusu ile bulunduğu tarihi çevrede alçakgönüllü bir görünüme

sahiptir (Kılıç, 2015). Yapının tasarımında zıtlık, kullanılan cam ve çelik gibi çağdaş malzemeler ile sağlanmıştır. Bu malzemeler ile yalın ve saydam bir kütleyle sahip olan yapı böylelikle kendi çağının mimari özelliklerini yansıtır hale gelmiştir (Kanat Durallı, 2007). Turhan Kut (2017) Carré d'Art cephesinin cam malzeme ile tasarlanmış olmasının kullanıcılar hem Maison Carrée'yi hem de etrafındaki tarihi yapıları algılama imkânı sağladığını belirtmiştir. Ayrıca, yapının bağlamsal olarak değerlendirildiğinde yarı saydam cephesi ile zıtlık yaratsa da tarihi kent dokusu ile bütünleştiğini, yüksekliği ile bulunduğu tarihi çevreye saygılı olduğunu ifade etmiştir (Şekil 24).

Şekil 23. Tarihi Maison Carree (MÖ 19-16. yy) ve Carré d'Art (1993) (URL-18, 2021)

Şekil 24. Carré d'Art ve çevresinin kuşbakışı görünüşü (URL-19, 2021)

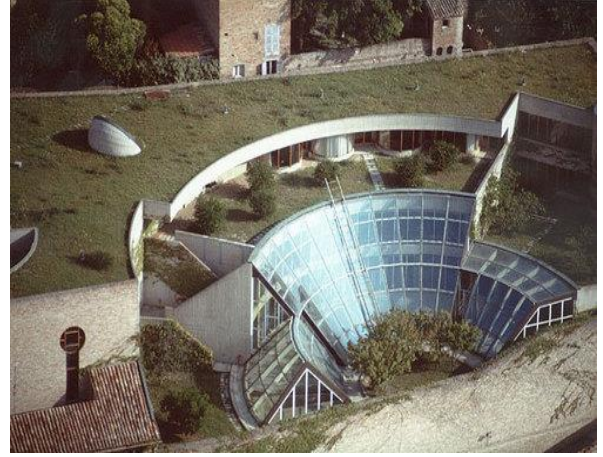
Tarihi Çevrede Yeni Yapı/Ek ve Bağlam İlişkisi

Carréd'Art, tarihi Maison Carree ile yeni-eskiilişisini kurarken aynı zamanda kendi çağını da temsil eden bir bina yaratmada başarılı bir uygulama olarak karşımıza çıkmaktadır. Yapı, hem belirgin biçimde dışa çıkmış ve sütunlar tarafından taşınan saçağı vezeminden basamaklarla yükseltilmiş girişi ile Maison Carree'nin başarılı bir yorumunu, hem de günümüz malzeme ve teknolojilerinin sağladığı olanaklar sayesinde daha hafif, ince ve şeffaf yapısı ile aynı zamanda bir zıtlık/kontrast yaklaşımını oluşturmaktadır.

Urbino Üniversitesi (1506) için mimar Giancarlo De Carlo tarafından tasarlanan Eğitim Fakültesi binası (1968-1976) zıtlık yaklaşımına verilebilecek örneklerden bir tanesidir. Fakülte, tepelik bir araziye tarihi çevreye uyum sağlaması açısından tuğla ile inşa edilmiştir (Şekil 25). Binada bir kütüphane, seminerler için odalar ve bir konferans salonu bulunmaktadır. Binanın üst katındaki konferans salonu bulunmaktadır. Binanın üst katlarına doğru eğimli, büyük bir çatı penceresi ile aydınlatılmıştır (Şekil 26) (URL-20, 2021). Giancarlo De Carlo binayı inşa ederken tarihi çevrenin sunduğu izleri dikkatle incelemiş, fakülteyi inşa ederken kullanılan tuğla ile şehrin dokusuna uyum sağlamayı başarmıştır. Üst katta yer alan konferans salonunun aydınlatılması için kullanılan çatı pencereleri ise tarihi çevrede zıtlık yaklaşımı benimsenerek yapılan başarılı bir uygulamadır.

Şekil 25. Urbino Üniversitesi Eğitim Fakültesi Binası (URL-21, 2021)

Şekil 26. Eğimli çatı penceresi (URL-22, 2021)

SONUÇ

Günümüz ihtiyaçları doğrultusunda tarihi çevrede tasarlanan yeni yapı/ek olgusu mimari açıdan üzerinde durulan önemli konulardan bir tanesidir. Kültürel ve mimari anlamda geçmişin bir parçası olan tarihi çevre aracılığı ile gelecek nesillere aktarılacak olan değerlerin doğru bir şekilde aktarılabilmesi gerekmektedir. Bu nedenle tarihi çevrede yeni yapı/ek tasarlanırken pek çok ölçütün göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

Bu ölçütlerden bir tanesi bu çalışmada ele alınan "Bağlam" konusudur. Bağlam, tarihi çevrede yeni ve eski birlikteliğinin nitelikli bir şekilde sağlanabilmesi için tasarımcının dikkate alması gereken önemli bir olgudur. Tarihi çevrenin fiziksel ve sosyal bağlamını dikkatle okuyarak analiz eden tasarımcı, elde ettiği verileri kendi bilgi birikimi, yeteneği, hayal gücü ile harmanlayarak tasarladığı yeni yapıda/ekte başarıya ulaşmaktadır.

Yeni yapıların/eklerin buldukları tarihi çevre ile nitelikli bir bağ kurabilmelerini sağlayan diğer önemli ölçüt ise tasarım yaklaşımıdır. Literatürde tasarım yaklaşımları taklit ve yorumlamayı kapsayan uyum/benzer yaklaşımı ve zıt/karşıt yaklaşımdır. Uyum/benzer yaklaşımı tarihi çevreden elde edilen çeşitli verilerin yorumlanmasını ya da bu verilerin değiştirilmeden yeni yapıya kopyalanmasını kapsamaktadır. Zıtlık yaklaşımı ise tarihi çevreden elde edilen verilere zıtlık oluşturularak, çağdaş mimari anlayış ve çağdaş malzeme ile yeni yapının/ekin tasarlanmasıdır.

Tarihi Çevrede Yeni Yapı/Ek ve Bağlam İlişkisi

Çeşitli ülkelerden seçilen tarihi çevrede yeni yapı/ek örnekleri, çeşitli araştırmacıların bu örnekler ile ilgili görüşleri esas alınarak, tasarım yaklaşım ilkeleri doğrultusunda olumlu ve olumsuz yönlerinin yorumlanması sonucunda, tarihi çevrede yeni yapı/ek konusunda bağlamın önemi vurgulanmış ve benimsenen uygun tasarım yaklaşımı ile tarihi çevrenin taşıdığı kültürel ve mimari değerlerin gelecek nesillere aktarılmasında yeni yapı/eklerin önemli bir role sahip olacağı belirtilmiştir.

TEŞEKKÜR

Bu makale, 27-29 Ekim 2021 tarihleri arasında gerçekleşmiş olan 1. Uluslararası Mimarlık Bilimleri ve Uygulamaları Sempozyumu'nda sözlü bildiri olarak sunulmuştur. Sempozyum bildiri kitabında yayınlanmış olan özet verileri kullanılarak hazırlanmıştır.

KAYNAKLAR

- Akbıyık, N. (2013). Tarihi çevrede yeni yapı olgusu ve bağlam ilişkisinin güncel uygulamalar üzerinden irdelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Akın, N., Batur, A. (2003). Kentsel korumada cephe sürekliliği: Konuralp örneği. *Mimar.ist Dergisi*, (10): 68.
- Anderson, J. (2014). *Mimari tasarım*. Oksijen Basım ve Matbaacılık, İstanbul.
- Aydın, E. (1998). Tarihi çevre içindeki yeni yapılaşmanın uygulama sonuçları. Doktora Tezi, Mimar Sinan Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Bahadır, B. (2020). Tarihi çevre ile yeni yapı etkileşimi üzerinden sürdürülebilirlik. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Arel Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Bektaş, C. (1992). *Koruma onarım*. Literatür Yayınları, İstanbul.
- Belge, E. (2019). Türkiye'de 2010-2017 yılları arasında tarihi çevrelerde düzenlenmiş mimari yarışmalar sonucu ödül almış yeni tasarımlarda bağlamsal analiz. Yüksek Lisans Tezi, Karabük Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Karabük.
- Branca, V.F.A. (1979). Tarihsel çevrede yapı eylemi. Çev. Özgür Ecevit. *Mimarlık Dergisi*, 79(1): 45-46.
- Brolin, B. (1980). *Architecture In Context*, Van Nostrand Reinhold Book Company, New York.
- Büyükmişçi, G., Kılıç, A. (2015). Tarihi dokuda yeni yapı uygulamaları; yasal ve eylemsel sınırlar. 9. Uluslararası Sinan Sempozyumu, 21-22 Nisan 2015, Edirne, Trakya Üniversitesi, 13-19.
- Cambaz, C. (2009). Tarihi kentsel mekanlarda, yer duygusu ve yeni yapı tasarımı ilişkisi üzerine bir inceleme. Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Capon, D. S. (1999). *Architectural theory Volume II: Le Corbusier's legacy*. John Wiley&Sons, New York.
- Dostoğlu, H. (1984). Çağımızın klasikçisi: Leon Krier. *Mimarlık Dergisi*, 84(6): 30-35.
- Düzgün, H. (2010). Tarihi çevrelerde yeni yapı tasarımında kabuk-bağlam ilişkisinin temel ve güncel tasarım kavramları açısından incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Eldem, N. (1992). Tarih bilinci ve çağdaş kişilik. *Arradamento Dekorasyon*, 92(5): 100-101.
- Eren, İ.Ö. (2009). Bağlamsal uygunluğun tarihi çevredeki açmazı olan biçim sorununa bir örnek. *Mimar.ist Dergisi*, 9 (31): 17-19.
- Göktaş, N. (1978). *Polonya'da tarihi ve doğal çevre korunması*. TMMOB Mimarlar Odası Yayınları, İstanbul.
- Güleç, G. (2011). Çağdaş mimarlıkta bağlamın yeniden kavramsallaştırılması üzerine eleştirel bir bakış. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Güler, Ö. (2004). Tarihi çevrelerde çağdaş bina tasarımı: Ortaköy ve yakın çevresinde yeni bina uygulamalarının değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kanat Duralı, İ. (2007). Tarihi çevrede yeni yapılaşma uygulamalarının irdelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kapubağlı, S. (2004). Tarihi çevrede yeni yapılaşma ve İstanbul örneğinde infill uygulamaların değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kılıç, A. (2015). Tarihi çevrede yeni yapı-yeni ek bağlamında Norman Foster yapıları. Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Kayseri.
- Rasmussen, S.E. (2010). *Yaşanan Mimari*. Remzi Kitapevi, İstanbul.
- Semes, S.W. (2007). Differentiated and compatible: four strategies for additions to historic settings. In: *Sense of Place: Design Guidelines for New Construction in Historic Districts*. A Publication of the Preservation Alliance for Greater Philadelphia, Philadelphia, 4-11.
- Şahin, M. (1997). Ek bina tasarımında, geometrik düzen içindeki türdeş yaklaşımların form ilişkileri açısından değerlendirilmesi. Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Tan, B. (2020). Tarihi çevrenin korunmasında mimari tasarımın rolü. Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Turhan Kut, Z. (2017). Tarihi çevrede yeni yapı tasarımına bir bakış: İstanbul özelinde bir değerlendirme. Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- URL-1 (2021). <https://www.mascontext.com/issues/21-repetition-spring-14/building-repetition-through-history-motivations-and-implications/> (Erişim Tarihi: 10.04.2021)
- URL-2 (2021). http://galeri.netfotograf.com/photo.asp?foto_id=265544 (Erişim Tarihi: 10.04.2021)
- URL-3 (2021). https://www.eskisehir.bel.tr/sayfalar.php?sayfalar_id=70 (Erişim Tarihi: 10.04.2021)
- URL-4 (2021). https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/9/93/Maison_Carr%C3%A9_Nimes-2007-10-23.jpg (Erişim Tarihi: 14.04.2021)

Tarihi Çevrede Yeni Yapı/Ek ve Bağlam İlişkisi

- URL-5 (2021). <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/d/d8/USSupremeCourtWestFacade.JPG> (Erişim Tarihi: 14.04.2021)
- URL-6 (2021). https://en.wikipedia.org/wiki/La_Madeleine,_Paris#/media/File:Madeleine_Paris.jpg (Erişim Tarihi: 14.04.2021)
- URL-7 (2021). https://tr.wikipedia.org/wiki/Partenon#/media/Dosya:The_Parthenon_in_Athens.jpg (Erişim Tarihi: 14.04.2021)
- URL-8 (2021). https://en.wikipedia.org/wiki/La_Madeleine,_Paris#/media/File:%C3%89glise_de_la_Madeleine_1,_Paris_July_2011.jpg (Erişim Tarihi: 14.04.2021)
- URL-9 (2021). <https://www.istanbulsanatevi.com/dunya-muzeleri/national-gallery-londra/> (Erişim Tarihi: 14.04.2021)
- URL-10 (2021). https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/7/73/National_Gallery_London_Sainsbury_Wing_2006-04-17.jpg (Erişim Tarihi: 14.04.2021)
- URL-11 (2021). <https://galeri3.arkitera.com/var/albums/Arkiv.com.tr/Proje/sedad-hakki-eldem/sosyal-sigortalar-kurumu-tesisleri-zeyrek/2.jpg.jpeg> (Erişim Tarihi: 18.04.2021)
- URL-12 (2021). <https://galeri3.arkitera.com/var/albums/Arkiv.com.tr/Proje/sedad-hakki-eldem/sosyal-sigortalar-kurumu-tesisleri-zeyrek/16.jpg.jpeg> (Erişim Tarihi: 18.04.2021)
- URL-13 (2021). <https://www.structuremag.org/wp-content/uploads/2018/08/0918-library-2.jpg> (Erişim Tarihi: 18.04.2021)
- URL-14 (2021). <https://www.sinangenim.com/tr/projects.asp?ID=4&Y=1978&PID=1&do=detail> (Erişim Tarihi: 07.05.2021)
- URL-15 (2021). <https://www.arkitektuel.com/centre-pompidou/#jp-carousel-993> (Erişim Tarihi: 07.05.2021)
- URL-16 (2021). https://en.tripadvisor.com.hk/LocationPhotoDirectLink-g190454-d592243-i273769553-Haas_Haus-Vienna.html (Erişim Tarihi: 07.05.2021)
- URL-17 (2021). <https://www.re-thinkingthefuture.com/case-studies/a2409-the-haas-haus-by-hans-hollein-contrasting-with-the-adjacent/> (Erişim Tarihi: 07.05.2021)
- URL-18 (2021). http://architectuul.com/architecture/view_image/carre-dart/663 (Erişim Tarihi: 07.05.2021)
- URL-19 (2021). https://www.e-architect.com/images/jpgs/france/carre_d_art_nimes_fftp211108_ny_4.jpg (Erişim Tarihi: 07.05.2021)
- URL-20 (2021). <https://www.ajbuildingslibrary.co.uk/projects/display/id/937> (Erişim Tarihi: 07.05.2021)
- URL-21 (2021). <https://alchetron.com/Giancarlo-De-Carlo#giancarlo-de-carlo-cc26695d-ad50-44ac-bdef-3d05da6181b-resize-750.jpeg> (Erişim Tarihi: 07.05.2021)
- URL-22 (2021). <https://archoft-heworld.tumblr.com/post/61932957367/architectureof-doom-il-magistero-the-university> (Erişim Tarihi: 07.05.2021)
- Velioğlu, A. (1992). Tarihi çevre içinde mimari tasarım ve süreci üzerine bir araştırma. Doktora Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Zeren, T.M. (2010). *Tarihi çevrede yeni ek ve yeni yapı olgusu*. Birinci Basım. Yalın Yayıncılık, İstanbul.